

УДК 378.147.016:811.161.2

М. Д. ДЯЧЕНКО

доктор педагогічних наук, доцент
Класичний приватний університет

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ВНЗ УКРАЇНИ

У статті висвітлено концептуальні засади підготовки іноземних студентів до професійної іншомовної комунікації, розкрито наукові підходи до визначення комунікативної компетентності, окреслено шляхи формування готовності до міжмовної комунікації в майбутніх фахівців – іноземних студентів у вищих навчальних закладах України. Зазначено, що іншомовна комунікативна компетентність є інтегральною характеристикою професійної діяльності фахівця, яка охоплює діяльнису (вміння, знання, навички та способи здійснення професійної діяльності) та комунікативну (вміння, знання, навички та способи здійснення професійного спілкування) підструктури. Доведено, що ефективність оволодіння іноземними студентами знаннями з української мови залежить від організації навчання усного мовлення.

Ключові слова: іншомовна комунікація, комунікативна компетентність, освіта, професійна підготовка, розвиток, формування.

Формування в іноземних студентів готовності до професійної іншомовної комунікації є важливою складовою їх професійної підготовки у вищих навчальних закладах України, що сприяє успішності їх майбутньої фахової діяльності.

Професіоналізм майбутніх фахівців, зокрема іноземних, забезпечується не лише фаховою компетентністю, а й здатністю до вільної міжкультурної професійно орієнтованої комунікації, вмінням долати конфлікти в процесі спілкування, визнавати право на існування інших цінностей і норм поведінки.

Зумовлені тенденціями суспільного розвитку трансформації, що наразі відбуваються в освіті, вимагають формування в студентів уміння якомога ефективніше й повніше застосовувати набуті знання в майбутній фаховій діяльності, вирішувати професійні проблеми, використовуючи секрети співробітництва й майстерності діалогічного спілкування. Адже на сучасному ринку праці конкурентоспроможним та успішним може бути лише фахівець із високим рівнем знань і культури. Тому проблема формування в майбутніх іноземних спеціалістів готовності до іншомовної комунікації є надзвичайно актуальною.

Питанням комунікативної компетентності присвячено наукові розвідки С. Амеліної, С. Барішникової, Н. Калашнік, Н. Романової, А. Філіпова та ін.

Окремі аспекти викладання української мови в студентів, які є громадянами інших країн, розглянуто в працях Р. Бедрія, О. Білаш, Л. Божук,

В. Євтуха, Ю. Зайчук, О. Ковальчук, С. Романюк та ін., але проблема підготовки майбутніх іноземних фахівців до іншомовної комунікації потребує додаткових досліджень.

Мета статті – висвітлення концептуальних засад підготовки іноземних студентів до професійної іншомовної комунікації, розкриття наукових підходів до визначення комунікативної компетентності, визначення шляхів формування в іноземних студентів готовності до іншомовної комунікації.

Навчання іноземних студентів є одним із таких напрямів, важливим чинником становлення української держави як рівноправного партнера в створенні світового освітнього простору.

Особистість є носієм мовної свідомості, що вербалізується через мовленнєву поведінку. Мовною особистістю зазвичай називають носія національно-мовленнєвої та загальнолюдської культури, який володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, доречно застосовує мовленнєві вміння та навички в процесі міжкультурного спілкування.

Загалом компетентність тлумачать як знання, вміння, навички та способи організації спілкування, а компетенцію – як здатність фахівця використовувати набуті знання, сформовані вміння тощо.

Так, А. Хуторський розрізняє терміни “компетенція” і “компетентність”, пояснюючи, що компетенція – це сукупність взаємопов’язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності). Компетентність у визначеній галузі – це володіння людиною компетенцією, що містить її особисте ставлення до предмета діяльності [7, с. 55].

Більшість дослідників розглядають компетентність як характеристику особистості, як сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь особистості, тобто розуміють компетентність як здатність не тільки володіти знаннями, а й потенційно бути готовим їх застосовувати в нових ситуаціях.

Комунікативну компетентність (“communicative competence”) визначають як здатність до мовного спілкування в різних ситуаціях у процесі взаємодії з іншими учасниками спілкування, правильно використовуючи мовну систему, дотримуючись мовних норм, і обираючи відповідну ситуації спілкування комунікативну поведінку; як знання мови, під яким розуміється не тільки володіння граматичним і словниковим рівнями (мовна компетенція), а й уміння вибирати варіанти, зумовлені ситуативними, соціальними чи іншими позамовними факторами [5].

Комунікативна мовленнєва компетенція особистості реалізується при виконанні різних видів мовленнєвої діяльності, а саме: сприймання, усвідомлення, відтворення (усного чи письмового). Науковці розглядають із різних позицій такі поняття, як “компетенція” та “компетентність”.

Дослідниця Е. Бібікова визначає професійну компетентність як інтегративну якість особистості фахівця – системне явище, що охоплює знання, вміння, навички, професійно значущі властивості, що забезпечують ефективне виконання ним власних професійних обов’язків. Як інтегративне утворення, професійна компетентність охоплює функціональний, мотиваційний, рефлексивний та комунікативний компоненти [1, с. 58].

Науковці пропонують різні дефініції поняття “комунікативна компетенція”: це – здатність координувати взаємодію окремих її компонентів для забезпечення ефективності та результативності комунікації (В. Топалова); спроможність людини здійснювати спілкування як складну багатокомпонентну динамічну цілісну мовленнєву діяльність, на характер якої можуть впливати різноманітні фактори (О. Петрашук); рівень сформованості міжособистісного досвіду, необхідного індивіду з тим, щоб в межах власних здібностей та соціального статусу успішно функціонувати у певному суспільстві (Т. Вольфовська).

Компетентність у вивченні іноземних мов часто асоціюють із поняттям “комунікативна компетенція”.

Як зазначає О. Овчарук, іншомовна професійна компетентність майбутнього фахівця є складним інтегративним цілим, яке забезпечує компетентне професійне спілкування мовою спеціальності в умовах міжкультурної комунікації [6, с. 26].

Іншомовна комунікативна компетентність є інтегральною характеристикою професійної діяльності фахівця, яка охоплює діяльнісну (вміння, знання, навички та способи здійснення професійної діяльності) та комунікативну (вміння, знання, навички та способи здійснення професійного спілкування) підструктури.

У сучасних наукових розвідках термін “іншомовна професійна компетентність” розглядають як знання мови, високий рівень практичного володіння як вербальними, так і невербальними її засобами, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптивному рівні залежно від конкретної мовленнєвої ситуації.

На нашу думку, іншомовна професійна компетентність є інтегративним особистісно-професійним утворенням, яке виявляється в готовності майбутнього фахівця до ефективної професійної діяльності в умовах іншомовної комунікації, із застосуванням іноземної мови. Іншомовна комунікація можлива лише за умови володіння суб’єктами іншомовного спілкування мовою як засобом комунікації. Рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності суб’єктів зумовлює та визначає рівень ефективності комунікативного процесу.

Сукупність мовних знань і мовних стратегій можна розглядати як базовий рівень формування мовної особистості, в якому ще не йдеться про індивідуальність. Накопичення понять, ідей, концептів у систематизовану

картину світу дає змогу говорити про власне мовну особистість. Зовнішнім проявом такої особистості буде реалізація в мовленнєвій діяльності з певним рівнем компетенції.

Комунікативна мовленнєва компетенція складається з певних компонентів: лінгвістичного (лексичні, фонологічні, синтаксичні знання і вміння та інші параметри мови як системи), соціолінгвістичного (соціокультурні умови користування мовою, соціальні конвенції, такі як: правила ввічливості, норми, які регулюють стосунки між поколіннями, статями, класами) та прагматичного (функціональне вживання лінгвістичних засобів).

З огляду на те, що компетентність – це стійка готовність і здатність людини до якої-небудь діяльності “зі знанням справи”, іншомовну комунікативну компетентність можна визначати як взаємодію і взаємопроникнення лінгвістичної, соціокультурної та комунікативної компетенцій, рівень сформованості яких дає можливість майбутньому спеціалісту ефективно здійснювати іншомовну та міжмовну комунікацію.

У процесі навчання іноземних студентів українській мові необхідно дотримуватися комунікативного методу навчання іншомовного мовлення, який базується на принципах мовленнєвої спрямованості, свідомості, ситуаційності, функціональності та новизни.

Принцип мовленнєвої спрямованості виявляється в тому, що студенти постійно долучаються до процесу спілкування мовою, яку вивчають. Під час занять використовується іншомовна лексика, норми вербальної й невербальної поведінки, лінгвістичні знання, які необхідні студентам у процесі навчальної та побутової діяльності.

Принцип свідомості відіграє важливу роль у навчанні української мови як іноземної. Він дає можливість підвищити інтелектуальний потенціал, суть якого виявляється в навчанні розуміння думок та їх висловлення новою мовою.

Під час вивчення української мови як іноземної у викладачів часто виникають певні проблеми, пов’язані з недостатністю навчальних матеріалів, відсутністю адаптованості методики викладання української мови в англомовному середовищі до методики викладання іноземних мов на Заході. Загальновідомо, що українська мова є фонетичною, тому для її засвоєння використовують аналітико-синтетичний метод (від звука – до літери), започаткований ще К. Ушинським: українську мову вивчають методом поскладового читання.

Підхід до вивчення англійської мови базується на методі цілих слів: багато запозичень з інших мов, тому написання не завжди відповідає звучанню, через що метод цілих слів (“recognition of basic sight words”) поєднується з називанням літер (“spelling”), що допомагає правильно написати те чи інше слово.

Оскільки граматики української мови суттєво відрізняється від англійської, необхідно використовувати порівняльний метод – з метою з'ясування спільних та відмінних граматичних категорій у цих мовах.

Володіння соціальними нормами в мовленнєвому спілкуванні припускає не тільки знання значень лексичних одиниць, особливостей словотворчих і синтаксичних рівнів мовної системи, а й знання текстових норм (прийомів діалогізації мови, можливостей введення афоризмів, прислів'їв і приказок, використання алюзій, а також будь-яких відомих багатьом виразів з “приростом” сенсу, врахування реакції співрозмовника, що зумовлено національними й культурними традиціями [3].

Як справедливо зазначає Д. Мазурик, іноземним студентам “потрібно дати мовний інструментарій для розуміння культурного коду чужої мови” [4, с. 5].

Як зауважує Н. Василенко, рольові ігри сприяють підвищенню в іноземних студентів мотивації вивчення української мови, дають змогу врахувати їх психологічні особливості, інтереси й нахили, сферу їх діяльності, моделюючи ситуації реального спілкування. В умовах навчання іншомовному усному мовленню рольові ігри є, насамперед, мовленнєвою діяльністю іноземців, під час якої вони програють різноманітні соціальні та міжособистісні ролі, реалізуючи при цьому як вербальні, так і невербальні засоби спілкування (жести, пози, міміку, контакт очей тощо) [2].

Ефективність оволодіння іноземними студентами знаннями з української мови залежить від організації навчання усного мовлення. Для досягнення цієї мети треба використовувати комунікативний підхід, який передбачає побудову процесу навчання іноземних студентів мови як моделі процесу реальної комунікації. Згідно з комунікативним підходом, комунікативні ситуації, що використовуються при вивченні української мови, мають моделювати типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування.

Висновки. Отже, з огляду на специфіку підготовки іноземних студентів-медиків, основними умовами ефективної підготовки їх до професійного спілкування вважаємо: створення професійно орієнтованого мовного освітнього середовища, сприятливого для міжмовної комунікації іноземних студентів; організацію фахового діалогу та ефективно комунікативної взаємодії всіх учасників освітнього процесу; широке впровадження інтерактивних методів у процесі вивчення української та російської мов іноземними студентами; орієнтацію на професійну самореалізацію через активне спілкування студентів у процесі колективної співпраці під час навчальних занять і виробничої практики.

Список використаної літератури

1. Бибилова Э. В. Формирование основ иноязычной коммуникативной компетентности у будущих экологов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Майкоп, 2006. 29 с.

2. Василенко Н. ролі ігри у процесі навчання іноземних студентів української мови. *Актуальні питання організації навчання іноземних студентів в Україні*. Тернопіль, 2016. С. 180–183.
3. Лагута О. Н. Учебный словарь стилистических терминов. Практические задания. Новосибирск, 1999. 71 с.
4. Мазурик Д. В. Про концепцію мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 10. С. 3–7.
5. Михальченко В. Ю. Словарь социолингвистических терминов. Москва, 2006. 312 с.
6. Овчарук О. Ключові компетентності: європейське бачення. *Управління освітою*. 2004. № 2. С. 6–9.
7. Хуторский А. В. Дидактивная эвристика. Теория и технология креативного обучения. Москва, 2003. 416 с.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2017.

Дяченко М. Д. Специфика подготовки иностранных студентов к профессиональной иноязычной коммуникации в вузах Украины

В статье освещены концептуальные основы подготовки иностранных студентов к профессиональной иноязычной коммуникации, раскрыты научные подходы к определению коммуникативной компетентности, определены пути формирования готовности к межкультурной коммуникации у будущих специалистов – иностранных студентов в высших учебных заведениях Украины. Отмечено, что иноязычная коммуникативная компетентность является интегральной характеристикой профессиональной деятельности специалиста, которая охватывает деятельность (умения, знания, навыки и способы осуществления профессиональной деятельности) и коммуникативную (умения, знания, навыки и способы осуществления профессионального общения) подструктуры. Доказано, что эффективность овладения иностранными студентами знаниями по украинскому языку зависит от организации обучения устной речи.

Ключевые слова: *иноязычная коммуникация, коммуникативная компетентность, образование, профессиональная подготовка, развитие, формирование.*

Dyachenko M. The Specific of the Preparation of Foreign Students for Professional Foreign-Language Communication in Universities of Ukraine

The article highlights the conceptual framework for the preparation of foreign students for professional foreign language communication, reveals the scientific approaches to the definition of communicative competence and determines the ways of forming readiness for interlanguage communication with future specialists – foreign students in higher educational institutions of Ukraine.

It is noted that foreign communicative competence is an integral characteristic of the professional activity of a specialist, which covers the activity (skill, knowledge, skills and methods of performing professional activities) and communicative (skill, knowledge, skills and methods of professional communication) substructure. Proved that linguistic identity, as an essential component of personality in general is a generalized image carrier consciousness national language picture of the world, language knowledge and skills, language and a culture of communication. Structure of linguistic identity considered a set of language skills and linguistic strategies as a basic level of linguistic identity formation, which is not about personality. The accumulation of concepts, ideas and concepts in a systematic picture of the world can talk about their own linguistic identity. External manifestation of such a person will be the implementation of speech activity with a certain level of competence.

Modern education understood as a sphere of formation each individual sense of life and a place in society that requires special attention to the formation and development of linguistic identity. Personality is the individual generated in social activities and communication, making it a linguistic personality. Man exists in the language, finds himself in the language sets through speech, communication contacts with other people. Learning foreign languages is happening in parallel and directed to the formation of secondary linguistic personality, within which there is a question of understanding reality from the perspective of another culture. It is proved that the effectiveness of mastering foreign students by knowledge of the Ukrainian language depends on the organization of oral speech training; To achieve this goal, a communicative approach should be used that involves building a learning process for foreign language students as models of the process of real communication.

Key words: *foreign language communication, communicative competence, education, vocational training, development, formation.*